

Zkrácené vysokoškolské studium ve Francii

Jacques Mazeran

► **To cite this version:**

Jacques Mazeran. Zkrácené vysokoškolské studium ve Francii. Cahiers du CEFRES, Centre Français de Recherche en Sciences Sociales (CEFRES), 2001, Vysoké školství v České republice a ve Francii: evropské perspektivy, pp.103-114. halshs-01496150

HAL Id: halshs-01496150

<https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-01496150>

Submitted on 27 Mar 2017

HAL is a multi-disciplinary open access archive for the deposit and dissemination of scientific research documents, whether they are published or not. The documents may come from teaching and research institutions in France or abroad, or from public or private research centers.

L'archive ouverte pluridisciplinaire **HAL**, est destinée au dépôt et à la diffusion de documents scientifiques de niveau recherche, publiés ou non, émanant des établissements d'enseignement et de recherche français ou étrangers, des laboratoires publics ou privés.

Cahiers du CEFRES

N° 24, L'enseignement supérieur en France et en République tchèque : perspectives européennes
= Vysoké školství v České republice a ve Francii: evropské perspektivy
Antoine Marès, Dominique Sotteau, Věra Šťastná (Ed.)

Jacques MAZERAN

Zkrácené vysokoškolské studium ve Francii

Référence électronique / electronic reference :

Jacques Mazeran, « Zkrácené vysokoškolské studium ve Francii », Cahiers du CEFRES. N° 24, L'enseignement supérieur en France et en République tchèque : perspectives européennes = Vysoké školství v České republice a ve Francii: evropské perspektivy (ed. Antoine Marès, Dominique Sotteau, Věra Šťastná).

Mis en ligne en / published on : mars 2010 / march 2010

URL : http://www.cefres.cz/pdf/c24/mazeran_2001_zkracene_studium-fr.pdf

Editeur / publisher : CEFRES USR 3138 CNRS-MAEE

<http://www.cefres.cz>

Ce document a été généré par l'éditeur.

© CEFRES USR 3138 CNRS-MAEE

ZKRÁCENÉ VYSOKOŠKOLSKÉ STUDIUM VE FRANCII

Jacques Mazeran

Zvláštní pověřenec Odboru mezinárodních vztahů a spolupráce
Ministerstvo školství

Příspěvek měl podobu přibližně dvouhodinového dialogu s českými partnery.

Tyto rozhovory lze seskupit kolem následujících témat:

1 - Jak ve Francii vzniklo a rozvinulo se zkrácené vysokoškolské studium technického zaměření?

2 - Jak se toto studium vyvíjelo a jaké je jeho dnešní postavení ve francouzském vysokém školství, především vzhledem k boloňským zaměřením?

3 - jaké jsou hlavní faktory úspěchu? A jaké jsou slabiny francouzského systému?

I. Dějiny vysokoškolsky vzdělaných "techniků" v rámci francouzského vysokého školství.

1.1 V 60. letech se francouzské vysoké školství skládalo v podstatě ze dvou studijních osnov:

- klasické univerzitní osnovy se třemi tradičními cykly.
- osnovy tzv. "velkých škol" se dvěma roky přípravky a třemi (až čtyřmi) lety vlastního studia.

Jinak řečeno, z hlediska profesionalizace neexistovala žádná organizovaná osnova, jež by vedla na úroveň stojící uprostřed mezi ukončením středoškolského studia (maturitou) a úrovní inženýra nebo jejím ekvivalentem.

1.2 Během desetiletí 1960-1970 se vznikly jako odezva na potřeby vyjádřené podniky a na nutné požadavky hospodářského rozvoje formy zkráceného vysokoškolského vzdělání, nejprve v lyceích jakožto přímé prodloužení střední školy, a potom, na základě zvláštní zprávy pro předsedu vlády, jako součásti univerzit na Univerzitních Institutech Technologie (IUT).

První typ struktury, která se výrazně zaměřuje na zaměstnání a tvoří ji třídy zvané "Sekce Vysokoškolského Technika" (STS), připravuje během dvou let k národní zkoušce (Osvědčení Vysokoškolského technika: BTS). Toto studium zahrnuje stáž v podniku.

IUT, organizované do struktur, které mají větší profesionální záběr než STS (dvacet struktur v prvním případě, více než 100 ve druhém), připravují během dvou let - do nichž rovněž patří stáž v podniku - na získání Univerzitního diplomu z technologie (DUT). IUT byly stvořeny z ničeho - tedy s investicí do infrastruktury, do vybavení a do velmi četných lidských zdrojů, která vyžadovala silnou politickou vůli - v podobě součásti univerzity, jež má vzhledem ke klasickým fakultám derogační povahu: důvodem je dvojí vůle vést univerzitu k účasti na ustavení struktur zvyšujících profesionalizaci (část vyučujících sestává z univerzitních učitelů badatelů) a zároveň dát těmto institucím dostatečnou autonomii, která by jim umožnila vést vlastní politiku, zejména ve vztahu k podnikům.

Pokud jde o toto úsilí o profesionalizaci vysokého školství, je nakonec třeba uvést ve stejné době probíhající rozvoj struktur stejného typu (2 až 3 roky studia) v oblasti zemědělství a míst ve zdravotnictví (pomocný lékařský personál).

II. Jaký je vývoj těchto struktur?

2.1 Nejprve jedno konstatování, týkající se jejich úspěchu a jejich stále rostoucího významu ve francouzském vysokém školství.

- Počet studentů zapsaných ve francouzském vysokém školství.

	<i>1980-1981</i>	<i>1990-1991</i>	<i>1995-1996</i>	<i>1999-2000</i>
Vysoké školy	1 181 108	1 713 680	2 169 535	2 125 588
Univerzity	852 837	1 171 852	1 465 467	1 398 551
z toho IUT	53 667	74 293	102 953	117 022
STS*	67 315	199 084	225 233	236 764
Celkem	120 982	273 377	328 186	353 786
(IUT+STS)				
%	10%	16%	15%	17%

* započítána nejsou studia pomocného lékařského personálu a studia sociálních pracovníků

>>> Ve Francii je alespoň každý pátý student zapsán ve strukturách zkráceného profesního vysokoškolského studia.

- Příliv nových maturantů do vysokého školství v roce 1999-2000.

- Počet maturantů, kteří vstoupili do vysokého školství v roce 1999: 389 000.

- Počet maturantů, kteří nastoupili na IUT + STS v roce 1999: 133 000.

>>> každý třetí nový student tedy ve Francii vstupuje do struktur zkráceného studia (a dokonce i více, pokud vezmeme v úvahu studium zemědělství, v němž je příliv v řádu 10000, a studií pomocného lékařského personálu).

- Počet IUT je dnes vyšší než 100. V pěti stech krajů přijímají téměř 120 000 studentů.

2.2 U nejlepších držitelů těchto diplomů, především těch, kteří vyšli z IUT, se rychle projeví dosti výrazná tendence k pokračování ve studiu. Odhadem lze říci, že po svém DUT pokračuje ve studiu každý druhý student. V případě BTS je toto procento naopak mnohem nižší (nižší než 20%).

Celkově tedy platí, že v poměru k celkovému počtu držitelů diplomu na této rovině vysokoškolsky vzdělaných technických pracovníků, což činilo v roce 1988 téměř 130 000 (BTS + DUT), zůstává sice poptávka po pokračování ve studiu silná u IUT, ale dále studuje méně než 40 000 držitelů diplomu, což znamená, že zhruba 100 000 držitelů diplomu si každý rok najde zaměstnání na tomto stupni vzdělání.

2.3 Především na popud IUT byly zároveň v letech 85-90 zakládány zvláštní vzdělávací instituce, a to v podobě Univerzitních diplomů (DU), jednoročních post-DUT, přizpůsobených předešlému průběhu studia, koncipovaných a realizovaných v těsné spolupráci s podniky, fungujících obvykle střídavě (polovina doby ve škole, polovina v podniku) a financovaných společně.

V roce 1994 byly některé z těchto forem vzdělávání uznány povolením vydávat národní diplome (DN|TS: národní diplom specializované technologie).

Dnes existuje téměř 400 institucí tohoto typu (347 DU + 40 DNTS), které přijímají přibližně 7500 studentů a udělují jim diplom "maturita + 3".

Univerzity současně ve velké míře rozvinuly inženýrské struktury, které do té doby existovaly především na "velkých školách" a v autonomních (veřejných a soukromých) institucích. Rovněž rozvinuly profesně zaměřené formy studia v podobě "maturity + 4" (MST, IUP) a "maturity + 5" (DESS).

Tyto rozmanité formy studia nabídly držitelům diplomu z IUT diverzifikované cesty pokračování ve studiu, v němž si obvykle vedli velmi dobře, čímž také prokázaly, že solidní a otevřené technologické vzdělání "vysokoškolského technika" je kvalitním základem pro to, aby se ti nejlepší z nich vypracovali na úroveň inženýra nebo úroveň s ní srovnatelnou.

2.4 Problém délky studia se v současné době stává stále palčivějším z důvodů:

- neustálého a již patnáct let trvajícího rozvoje forem "maturita + 3" post-DUT (nebo BTS),
- evropského vývoje doprovázeného postupným opouštěním profesně-vzdělávacích struktur ve formě "maturita + 2" a přechodem k "maturitě + 3" vyžadované na stejné úrovni vysokoškolsky vzdělaných techniků,
- technických a kulturních změn v rámci podniků, které implicitně vyžadují větší zralost držitelů diplomu "maturita + 2", a konečně společné Boloňské prohlášení.

Částečnou odpovědí na tuto situaci se nedávno, na počátku školního roku 2000, stalo vytvoření Profesního bakalářského diplomu (Licence Professionnelle) v podobě "maturita + 3", v jejímž případě se přibližně 50% habilitací týká IUT.

III. Kritiky a slabá místa

3.1 Náklady

Zkráceným technickým studiím - IUT nebo STS - se často vyčítá jejich vysoké náklady na jednoho studenta. Oficiální čísla, která nabízejí ministerské statistiky umožňují tyto výtky relativizovat:

- V roce 1999 byly průměrné výdaje na žáka/studenta následující:

	V tisících franků	V tisících euro
Druhý obecný cyklus 2. stupně	50,7	7,73
Druhý profesionální cyklus 2. stupně	56,4	8,60
Druhý technologický cyklus 2. stupně	62,7	9,56
Oddělení techniků s V·vzděláním (STS)	68,9	10,50
IUT	55,9	8,52
Inženýrské školy	77,8	11,86
Univerzitní studia (Dohromady kromě IUT a inženýrů)	41,2	6,28

Vidíme, že výdaje na hlavu jsou na rovině IUT velmi umírněné. Je nicméně jisté, všechna studia zvyšující profesionalitu, a to na všech úrovních, vykazují vyšší náklady než obecná studia.

- Finanční analýza je navíc v této podobě velmi neúplná. Neobsahuje totiž pojem efektivnosti každého podsystemu.

V případě IUT ukazuje sledování údajů průměrnou výši efektivity vyšší než 80%, zatímco v jiných technologických (STS) nebo klasických (1. cyklus univerzity) strukturách je mnohem nižší. I když víme, jak obtížné je odhadnout náklady na diplomanta ... a tím spíše náklady, které by zachycovaly hodnotu přidanou z hlediska profesního zařazení, je jasné, že náklady na jednoho studenta zůstávají hrubým ukazatelem a že braní ohledu na pojem efektivity systému by ukázalo, že kritiky namířené na zkrácené vysoké technické školství mají často jen špatný základ.

3.2 Pokračování studií

Tato výtka se týká především IUT, v jejichž případě se lze domnívat, že každý druhý držitel diplomu pokračuje ve studiu, zatímco cílem projektu je profesní zařazení.

Jak již bylo zmíněno výše, je užitečné relativizovat toto procento tím, že jej znovu začleníme do globálního pohledu na formy vysokoškolského studia techniků. Navíc je záhodno doplnit následující osvětlení:

- Zkušenost ukazuje, že držitelé diplomů z IUT, kteří pokračují v úzce zaměřených studiích, která se skutečně opírají o jejich předchozí vzdělání nebo jsou s ním silně spjata, dosahují vynikajících úspěchů (vzdělání inženýra nebo jeho ekvivalenty, DESS...). V těchto případech je tedy možné mluvit o rentabilitě studia v IUT, neboť většina studentů, kteří se vydávají touto cestou plán, již předtím jednou neuspěli v klasickém studijním plánu (každý pátý student, který přichází na IUT, již má za sebou jeden rok vysokoškolského studia), anebo by si každopádně nezvolili dlouhodobé studium.

Jedna z dobrých vlastností tohoto typu vzdělání spočívá v tom, že nabízí možnosti uplatnění kvalitním studentům, kteří si nechtěli nebo nemohli zvolit klasické osnovy studia.

- Analýza nákladů zmíněná v předešlém bodě nás rovněž nabádá k velké opatrnosti v kritikách namířených na IUT: když vezmeme v úvahu efektivitu příslušných osnov, není vlastně vůbec jisté, že náklady na jednoho studenta, který vstupuje do druhého technologického cyklu (MST, IUO, inženýrské školy), jsou v průměru vyšší v případě DUT, než když se jedná o DEUG (diplome prvního univerzitního cyklu).

- Nakonec je třeba upozornit na to, že situace není pouze výsledkem poptávky po pokračování ve studiu - jež není nikdy pro držitele diplomu DUT právem -, ale skutečné nabídky ze strany studií typu "maturita + 3" a rovněž ze strany univerzitních typů studia a inženýrských škol.

3.3 Strnulost

Celá řada zahraničních, zejména evropských partnerů se pozastavuje nad tím, že francouzské vysokoškolské vzdělávání techniků se za posledních 30 let nijak nevyvinulo..., a především že jeho osnovy nenabízejí integrované a systematické vyhlídky na "maturitu + 3".

Je pravda, že tento systém se jeví jako zablokovaný, o čemž svědčí všechny snahy přicházející z jeho okrajů a usilující o jeho vývoj - univerzitní diplomy, DNTS, pokračování v rozmanitých studiích. Dodatečným důkazem této situace je vytvoření profesního licenciátu v roce 2000 (z čehož 50% nabízejí IUT).

Problém vývoje celkové osnovy "maturita + 3" existuje již dlouhá léta. Z velké části je důsledkem strnulosti společensko-profesních struktur ve Francii (kolektivní konvence, společenská váha diplomu,...) a dopadů této situace na politická rozhodnutí. Přesto se řada lidí domnívá, že by se věci měly změnit v těch nejbližších letech.

IV. Faktory úspěchu

4.1 Politická vůle odpovědět na hospodářskou a společenskou nutnost.

Francouzská, ale také mezinárodní zkušenost ukazuje, že není nikdy lehké rozvíjet vysokoškolské vzdělání s profesním zaměřením v rámci univerzity, jejíž kultura, tradice a pedagogické metody nejsou přístupné tomuto typu problematiky: pojmu vícedisciplinární skupiny, implicitní potvrzování kvality vzdělání trhem práce, úzkému partnerství s podniky atd.

Ještě častěji dochází k tomu, že se investice nutně k založení takových typů vzdělání pokládají za příliš vysoké; špatně odhadnuté očekávané náklady (viz výše), jsou špatně přijímány; nutné přizpůsobení podmínkám trhu práce je špatně snášeno; atd.

K prosazení tohoto typu vzdělání a jeho vybavení dostatečnými prostředky - a k jeho udržování po dobu nezbytnou k tomu, aby získal kritickou velikost - *je tedy zapotřebí silné politické vůle*. Můžeme prohlásit, že ve Francii vděčí úspěch IUT za mnoho právě této politické vůli, která umožnila, aby se tento systém zrodil a rozvinul se chráněn před útoky, které se na něj zaměřily. Již před dvaceti lety získala tato struktura viditelnost dostatečnou na to, aby byla respektována, a dokázala najít politické, institucionální a finanční opory a vztahy nezbytné k tomu, aby si udržela svou vlastní vnitřní dynamiku.

4.2 Otevřenost vzdělání, zajišťující zároveň přizpůsobivost a profesionalitu.

Zkrácené vysokoškolské studium technického zaměření má především skýtat trhu práce kvalitní profesionály, rychle operativní a současně přizpůsobivé.

Tato otevřenost vzdělání vůči jeho společensko-profesnímu okolí je podstatným klíčem k jeho uznání a dalšímu přežití: právě proto, že držitel diplomu je na jedné straně schopen rychlé "produkce" služeb, které se od něj očekávají, a na druhé straně dokáže sledovat, a dokonce připravovat, technický vývoj a vývoj chování svého podniku, je tento typ vzdělání uznáván a valorizován.

To vše předpokládá náročnou výuku jak na rovině osvojovaných pracovních schopností a schopností vyrovnat se s danou situací, tak na rovině základních znalostí, které zaručují přizpůsobivost. Úspěch je tedy zaručen díky amalgámu složek "technologických" a "univerzitních": IUT celkově dokázaly v této těžké zkoušce obstát.

4.3 Vztah k podnikům, institucionální a pedagogické partnerství

Vztah k podnikům je zásadní. Problém spočívá v tom, že nesmí zůstat na rovině záměrů a zdání; jsou známy četné případy, kdy tyto vztahy zůstaly formální, což rychle vedlo k neúspěchu.

Pokud chceme, aby bylo vzdělání živoucí, to jest aby "přiléhalo" k technickému a kulturnímu vývoji a aby odpovídalo potřebám svého společenské-pracovního okolí, musí být podnik skutečně přítomen, musí být opravdovým partnerem, a vzájemné vztahy musejí tedy být uspokojivé pro obě strany.

Nejprve vždy myslíme na studentské stáže: je třeba dosáhnout toho, aby se v nich podniky angažovaly..., ale rovněž aby se jim dostalo něčeho na oplátku, protože jinak, jak je tomu až příliš často, nemá stáž vzdělávací hodnotu.

Vztahy však na sebe mohou, a musejí, brát rozmanité podoby:

- účast profesionálů na výuce; na správě školních zařízení; na vypracování a úpravách programů.
- účast školních zařízení na nepřetržitém vzdělávání v podnicích, na předávání technologie, na aplikovaném výzkumu.
- sdružování za účelem společných realizací: vzdělávání ad hoc, společné struktury, atd.

Můžeme mít za to, že IUT celkově uspěly ve vytváření a rozvoji stále silnějších a rozmanitějších pout se svým okolím.

4.4 Zapojení aktérů systému

Zapojení aktérů systému je jiným klíčovým faktorem, jenž dal IUT zásadní popud a již 30 let zůstává neoslaben.

- Jedná se samozřejmě především o učitele. Tito učitelé, kteří pocházejí z různých prostředí a kultur (univerzitní profesori, specialisté vzeší ze druhého cyklu a profesionálové), a tedy přinášejí zkušenosti a motivace, které se občas střetávaly, ale často se doplňovaly a vzájemně obohacovaly, byli rozděleni do vícedisciplinárních skupin, sjednocených určitým pedagogickým záměrem (vysokoškolsky vzdělaný technik), jehož oprávněnost potvrdil trh práce. Výsledkem byl ve vysokém školství zcela nový amalgám, s výraznými osobními důsledky a povinnostmi vynalézt a uvést do života nové pedagogické strategie: přípravu, sledování, valorizaci stáží v podnicích; neustálé sledování studentů; rostoucí účast na různých aktivitách v rámci partnerství s podniky; nepřetržité vzdělávání, předávání technologie; mezinárodní vztahy; atd. Učitel nastalo zaměstnaný v IUT zde má opravdu plný úvazek!

- Dynamismus a osobní nasazení vyučujících by však nestačilo, kdyby nedošlo rovněž k silnému zapojení:

- na rovině vedení institucí s velmi živými a stejnorodými sítěmi ředitelů IUT, vedoucích pracovníků resortu, pracovníků odpovědných za nepřetržité vzdělávání, a to na rovině krajské i národní.

- na rovině technického (laboratoře, ateliéry, informatika) a administrativního personálu.

Tato vnitřní dynamika významně přispěla k vytvoření obrazu IUT nadaného *silnou identitou* v rámci celkové organizace vysokého školství.

Závěry

Různé studie nebo zprávy během posledních 20 let ukázaly, nakolik bylo vysokoškolské vzdělávání kvalitních techniků důležitým faktorem hospodářského a společenského rozvoje.

Přes všechny postupně vyvstávající obtíže i přes nedostatky v jejich dnešním fungování představují IUT strukturu, o níž můžeme říci, že dosáhla svého cíle.

NB: číselné údaje jsou převzaty z publikace, kterou vydává každý rok MEN: "Statistické údaje" ("Références statistiques").